

Написане лишається

ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДІАЛОГ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА З РОЗАЛІЄЮ ЛІФШИЦЬ (1911–1918)*

1916 РІК

№ 11 (103)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

28-29-III-[19]16

Дуже мені дивно, що ти до 24-го не одержала мого листа з Києву, посланого 20-го вночі. Потім я тобі писав 22-го і далі щодня, виключаючи вчорашній день. (Нунко, проставляй числа на листах! Ох, я тобі дам за це! Запам'ятай це, дрянущка!).

Руки мені горять згори, як попечені на вогню. Це я сидів на вітрі і писав, а вітер тепер тут страшений та ще й холодний до того. Сьогодні зробив у проваллі (біля акацій, пам'ятаєш?) два фотелі і трошки вже працював. Один фотель на одному схилі провалля, другий на другому. Як сонце вранці, – то я сідаю в один, а як увечері, то в другий. Тільки не дуже вдалося сьогодні робити, бо прийшов до мене з Урханом (санбернаром) пан і ми почали палити тут же над проваллям торішню траву. Піднялась чиста пожежа, все поле запалало, здійнявся хмарою дим і вогонь, здавалось, виривався з самої землі.

Потім ходили в степ, де волочать поле. І там палили сухе бадилля. А потім треба було викорчувати з пару дерев у саду. Так і час минув. З кожним днем я стаю чорніший та чорніший, – ніс уже облазить, щоки, як попечені.

Дюна, ти ж узяла гроші у Ребр[ика]?¹ Візьми та спитай, коли випускає. Присором його. Піджени Жака, хай посила коректу.

А чи ти була в окрузі? Чи є екзаменаційний лист? Ой, боюсь, що його загублено по тих університетах. Боюся, що він загубився у Харкові. Напиши тоді Мар[ії] Захар[івні]², нехай вона чи сама піде чи когось попрохає.

Голуба, ти ж по двох тижнях піди до Видріна?³ Добре? Може, він зможе кільце.

Нічого, Діто, що тебе сплячка напала, це добре, – значить, спочиваєш. Спи побільше, годуйся добре, поменше хвилюйся і не віддавай енергії на якихсь там Малініних⁴.

Так, я теж думаю, що літом повинні бути квартири. Так що ти не дуже клопочись і передавай нашу, кому схочеш. От я тільки боюсь, що тобі буде занадто багато клопоту з перевозкою на дачу, з прислугою, з складанням. Кроха моя, мені аж сором, що я собі тут розкошую, а ти повинна все робити.

Нунко, а ти ж узяла “Чор[ну] Пан[теру]”⁵ у Озар[овського], послала її [...] ⁶. Не думаю, щоб ти забула, а все ж таки нагадую, бо всяко буває.

* Продовження. Див.: СіЧ. – 2007. – №№ 9,10; 2008. – №№ 1,3,6-8; 2009. – №№ 2,4,6,12, 2010. – № 1.

¹ Ребрик Дмитро Маркович – співробітник “Московского книгоиздательства”.

² Ідеться про Ауценко Марію Захарівну.

³ Видрін Максим Львович – лікар-акушер, хірург і гінеколог у Москві.

⁴ Яких Малініних мав на увазі Винниченко, установити не вдалося.

⁵ П'єса В. Винниченка “Чорна Пантера і Білий Ведмідь”.

⁶ Скорочення, написано нерозбірливо.

Юл[іі] Мик[олаївни] ще немає, вона уперто видержує свій термін і приїде, мабуть, тільки по 1-ому. Ми собі холостяками живемо. І живемо зовсім добре. Є[вген] Х[арлампійович] починає вже все їсти (хоча з обережністю). Балакаємо багато і все на улюблені теми, що з нами зроблять, що ми зробимо і що зроблять одні з одними оті, що воюють. Крім цих тем, є сила інших, так що мовчати не доводиться. Але режим усе ж таки додержуємо, спати лягаємо о 9-й, встаємо о 6-й. Сон у мене трохи краще, але похвалитись цілком добрим не можу. Ну, та, гадаю, приїде ще. Так що через місяць приїду таким гевалом, що аж злякаєшся. Злякаєшся дуже, Кохо моя? Пам'ятаю, які в тебе трохи злякані, трохи напружені стають очі, як ми довго не бачимось і я обнімаю тебе. Діто моя єдина, безмежно дорога! З кожним днем я більш і більш відчуваю ту велику радість, яку ти мені даєш собою. І це навіть лякає мене і наганяє полохливі думки, як у того багача, що боїться, щоб його не обікрали. Обікрасти ж може простий випадок, захворієш і... Ну та хай їм всячина, таким думкам, це неможлива річ, ми ж ще так багато повинні з тобою зробити. Правда? Ми ж тільки почали. Ой, Дітюно моя, бережись. Чуєш? А пока що цілую тебе і Дьону⁷ міцно-міцно! Ти!

[Дописано на першій сторінці вгорі]:

Сьому⁸ не беруть у цей призив? Напиши!

[Дописано на першій сторінці внизу]:

Діто, замов мені на літо хоч одну таку блузу, а то, боюсь, буде душно в цій.

Ти моя ясняна! Чуєш?

[Дописано на другій сторінці]:

Діто, ти снилась мені. Та як, не скажу.

Сьогодні (29) дощ, з снігом, – таки нагнала його Москва. З Москви нічого доброго не жди. А все-таки це добре, що дощ. Боїмося тільки, що це надовго.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 49.

№ 12 (104)⁹

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

29-III-[19]16

Сьогодні знову погано Є[вгенові] Х[арлампійович]у. Вчора був такий приступ болю, що він ліг і сьогодні не встає. Дуже шкода його, хочеться допомогти і почуваю своє цілковите безсилля.

Мали ми вчора московський дарунок: величезний гряд, холод і сніг. Сьогодні знов соняшно і ясно.

Діто, чи ти була в конторі Імп[ераторського] театру¹⁰. Піди, хороша, неодмінно, може, можна одержать. Як підеш на "Брехню", то напиши мені своє вражіння. Та хіба не можна дістати білетів.? Це дивно і добре.

Зараз іду в степ трохи поробити, хоч не хочеться лишати самого Є[вгена] Х[арлампійовича]. Ну, та я буду недовго.

Ю[лії] М[иколаївни] ще немає, приїде, мабуть, після 1-го. І не пише нічого, чи не розсердилась, що Є[вген] Х[арлампійович] не приїхав, як вона його викликала.

І я мрію, Діто, про літо. Не можу я без тебе мати повноту життя. От уже вираховую, скільки ще лишилося до побачення з тобою. Ще три тижні! Голубко моя найніжніша! Страшно хочеться пригорнутись до тебе хоч на коротесеньку хвилинку. Люблю тебе так, що... Ну, нехай лучче скажу і покажу, як приїду. Так?

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 50.

⁷ Дьоною в листах до Розалії Яківни Винниченко називав її найінтимніше місце.

⁸ Сьома – Семен Ліфшиць, брат Розалії Яківни.

⁹ Закрита листівка, відправлена на адресу Н. Васильєвої для Рози.

¹⁰ Мовиться, імовірно, про Новий Імператорський театр, який був створений у Москві 1898 р. і проіснував 9 років.

Сьогодні сумний день. Є[вген] Х[арлампійович] дуже хворий, лежить весь час, нічого не їсть, навіть молока не п'є. Болю вже немає, але його тошнить без перестанку і слабкість така, що він уже й дивитись не може. Я через кожні 1½ год[ини] даю йому якийсь лік (там є вісмут) і слідкую, щоб правильно йшло приймання. Боляче чути, як його рве і аж холодію весь од жалю. Послали телеграму Ю[лії] М[иколаївн] і, щоб привезла морфію і шприц. Будемо робити вштрикнення, може це припинить тошноту.

Та ще й погода сумна – хмарна, хододна, злим чимсь тхне од різкого оскаженілого вітру. В будинкові тихо, тільки в димарях виє вітер.

А від тебе вже другий день немає листа. (Тут щодня посилається на пошту). В голову з цього приводу лізуть всякі тривожні думки, я їх одгоню, але вони, наче оті хмари, звідкись непомітно насувають та й насувають. Коли бачиш от-тако людину, яка придбала собі цю постійну кару за те, що хвилювалася, горіла, не тліла, що велику частину свого здоров'я віддала за несвое благо, то мимоволі ще раз і ще раз посміхнешся над справедливістю, немов би десь існуючою. Ти не зрозумієш мене, сподіваюсь, так, буцім я жалкую, що її немає? Її не було, й не буде, і не потрібна вона, бо річ не в цьому. Суть закони життя. Що горить дуже, те згоряє швидче, ніж те, що тліє. Справедливо це чи ні, але факт. От так колісні, голубо, буде й нам. Що ж ми виберемо: чи тліти та довго, чи горіти та коротко? Не думаю, що ми розійдемося в виборі. Правда? Аби ж тільки *розумно* згоріти, не віддати по дурному сил горіння. А, правду сказати, ми, особливо я, часто цілком по дурному горю. Не маю ще я тої мудрости, тої сили, яка вмє керувати горінням. (Та чи й має її хто-небудь *горючий*?). Діто, ти все ж таки мудріша за мене, натура твоя, нерви твої мудріші. І я прохаю тебе: будь трошки дужчою, спиняй ти мої дурні, *непотрібні* вибухи. Шкода сил, які тратиш на якесь чорт зна що, коли вони могли б здатися на щось путнє. А ти ще, хороша моя, не зовсім звикла до сих вибухів, ти ще лякаєшся їх і зтихаєш вся, немов пригинаєшся, ждучи, коли пролетить дурний вихор. З якою глибокою, вдячною ніжністю я уявляю собі твої трохи поширені, прекрасні, добрі очі, коли ти пильно, злякано й страждаюче дивишся на мої часом до сорому дурні вибухи люті, дрібної, несправедливої, негарної. Діто, прости мені такі хвилини.

От так дофілософствувався. Піду чай пити. З моєї кімнати (сусідня з кабінетом, де лежить Є[вген] Х[арлампійович]) видно стіл в їдальні, лампа ще легенько похитується після Насті¹¹, шумить самовар. Я сам питиму чай. А пити його зовсім не хочеться. Є[вген] Х[арлампійович] дримає. Я не знаю, чи йому краще, коли я лишаю його самого, чи коли я з ним. Стараюсь угадувати і покидаю, коли бачу, що йому хочеться лишитись самому.

Може, завтра буде лист від тебе. Може, Є[вгенові] Х[арлампійовичу] буде краще. Може, погода виясниться. Це мої три бажання, з якими ляжу спати. Добра ніч, дорога.

[Дописано внизу першої сторінки листа]:

(1. IV) Ранок. Є[вгенові] Х[арлампійовичу] трохи краще. Ще не їсть, але нудить менше. Сонце теж є, хоч і бліде. Може, й від тебе буде лист, хоч маленький.

ЦДАВО України. – Ф.1823. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 26 – 26 зв.

¹¹ Настя – можливо, прислуга в домі Є. Чикаленка.

1-IV-[19]16. Вечір

Я ж казав, що сьогодні буде від тебе лист! А їх крім того ще й два разом прийшло. Дякую тобі, моя золотоока Діта! І сонечко сьогодні було, і Є[вгенові] Х[арлампійовичу] краще і два листи я мав. Тепер я можу спокійно лягати спати.

Як же тобі написати докладно, як я себе почуваю? *Загалом* добре. Але, розуміється, нігде абсолютно доброго знайти не можна. Так само й тут. Насамперше недобре те, що немає тут... одної істоти, без якої ніщо не може бути добрим. І що далі, то відсутність ця гостріше почувається.

Друге, Є[вген] Х[арлампійович] хворий. Хвороба, мабуть, ще довго тягтиметься. Перші дні ми з ним лазили по степу, лежали на сні, часом пробували навіть співати дуєтом. А тепер я вже й у степ не хожу, а сижу в саду в альтанці, щоб через якусь годину прийти до Є[вгена] Х[арлампійовича] і дати йому лікарства. Сьогодні він хоч трошки розмовляв, сміявся, а вчора, позавчора весь час лежав з заплющеними очима, постогнував і час від часу блював.

Я сижу в альтанці майже весь день. До мене по черзі з'являються цуци: Патла, Кудлай, старий Каштан і Урхан. Каштан уже не добачає і, побачивши мене в саду, починає гавкати, але помітивши свою помилку, старечим кроком, схиливши якусь голову на бік, спішить попрохати вибачення. Молода, весела, жартівлива Пátла не дає йому як слід пораявати з моєї ласки, зачинає гратись, припадаючи на передні лапи й кусаючи за ноги старого. Один раз він не витримав, гризнув її, а вона здивовано стала й витріщилась на його. Потім крутнулась, гавкнула й побігла до Кудлая.

Щодня трошки копаю сад. Тоді до мене приходять качки, білі й руді, з темносиніми куточками підкрильників. Вони ждуть, поки я не прокопаю рядок і сяду спочивати. Тоді вони, спотикаючись на грудках, біжать і як братками для вуглів хапають дзьобами обкачаних у землі черв'яків. Коли я знов берусь за лопату, вони чемно, покручуючи хвостиками і гер'отячи, одходять на бік усією юрбою і ждуть.

Часом хожу й на гору, в степ, до акацій, де похожаю й обдумую роботу. Там бачу пастушків, які лежать під скиртою, як радіуси, головами до центру. Таке поводження є нелегальщина, бо вони повинні бути кожний коло своєї худоби, ганяти її, щоб не лежала, щоб паслася, доглядати, щоб не зайшли на сходи (один пасе телят, другий – вівці, третій – коней). Але вони, бідолашні, страшенно нудяться на самоті і як тільки нема "пана", зараз же збігаються до купи. Мене вони не бояться і лежать собі, як я прохожу.

Ну, та ще трошки пишу. Але трошки, голуба, бо щось не пишеться.

Знов тиша в домі, тільки вітру немає, лиш Кудлай у саді гавкає надокучливо. Він біга сюди сваритися з сільськими собаками. Це досить неприємно.

Ще тільки дев'ять година, а Є[вген] Х[арлампійович] давно вже спить. Зараз і я ляжу. Сон у мене не поганий, але сеї ночі спав і мало й неважно. Думаю, що тепер спатиму вже краще.

От бачиш, який я слухняний: ти хочеш, щоб я докладно писав про себе, я й пишу. А от ти мало зовсім пишеш про те, як живеш, як почуваєш, що робиш. *Подробиць* же зовсім не пишеш, а мені також хочеться знати, як минає твій час, щоб хоч трошки походити за тобою. Але дякую й за те, що пишеш, дякую за ту велику радість, яка аж спалахує в мені, коли читаю твої листи. Аж соромно мені перед паном за вираз, що повинен бути мені на лиці.

[Дописано зверху першої сторінки]:

Це останній лист, що посилаю на Н[адю]. Завтра вже писатиму на Паліху.

[Дописано знизу першої сторінки]:

Ой, як я тебе хочу! Ще ж так довго до побачення!

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 51.

2-IV-[19]16. Вечір

От знов Є[вгенові] Х[арлампійовичу] гірше. Трохи випив молока і почало знов нудити. Цілий день і сміявся і жартував, а над вечір стало погано і тепер (7-а год. веч[ора]) вже одвернувся до стіни й спить. Хоч те добре, що він, як хворий, може спати, як каже, годин по 18 у добу. Щоб то зі мною було, коли б я хворів так? Мабуть, через тиждень виснажився б до щенту. Ну, та я все ж таки сподіваюсь, що завтра йому буде краще.

Сьогодні у нас хмарно, хоч не дуже холодно. Одначе, минулись, здається, ті ясні чисті дні, що я застав тут. Почнеться, мабуть, серія дощів, що бувають тут в апрілі.

Сьогодні в саду я зазнайомився ще з одним цікавим мешканцем його: з півнем, який водить курчат. Уяви собі півня замість квочки! Дорослий, стрункий, хоч ще молодий, рябий півень з виводком курчат. Вони бігають за ним і він їх скликає так, як курей, коли грозить якась небезпека, він, як квочка, біжить виручати. Але в той же час, буває, стане, витягне шию і по півнячому заспіває. Також і до курей починає потрохи залицятися. Значить, мужська здатність у його не загублена. Він особистий приятель Урхана. Колись Урхан, коли півень був ще малим курчам, розсердившись за те, що той дзьобав його кістку, гамкнув його і трохи не задавив. Курчя урятували, але через те, що воно після цього було дуже кволе, тримали всю зиму в кухні. Тут же жив і Урхан. І от колишні вороги сприяливались: курча стало спати разом з Урханом, залізаючи йому під лапу. А батьком він став через те, що жив з маленькими курчатками, які вилупились сеї весни. Та так звик до них, що, коли випустили квочку з курчатами на двір, то й він почав з ними ходити. Тоді квочка, бачучи, що є заміститель, кинула їх і тепер невідомо де, а він і досі водить не своїх дітей. Часом вони заходять до мене в альтанку всею кумпанією. Деякі з підлітків вилітають до мене на стіл і клюють букви на папері. Деякі даються брати в руки і дуже мило роблять: тюр, тюр.

Завтра рано приїжджає вже Ю[лія] М[иколаївна]. Є[вген] Х[арлампійович], жартуючи, каже, що вона буде сердитись, як застане його здоровим, бо ми послали їй телеграму, щоб привезла морфію й шприц. Та так, певно, й буде, коли йому буде не гірше. Це ж вона повинна була бігати, шукати лікаря, шукати того шприца. Але, звичайно, цього мало ще для того, щоб сердитись на те, що чоловікові краще і клопоти не пригодились. Правда, моя ти прекрасна?

Я сеї ночі вже приймав веронал, щось поганенько мені спиться. Та й один з зубів сьогодні щось погано поводитьсь, коли б це було в городі, то байдуже, а то тут, де ближче, як за 4 год[ини] їхати по залізниці немає дантиста, це дуже неприємно. Сподіваюсь, що затихне сам собою.

Голуба! Вексель мені удалось чудесно виправити, так що ніяких непорозумінь не може бути. А посилки, мабуть, з Петрограду? Все ж таки приховай. Та й я думаю послати цей посилкою на Н[адю]. Щоб по дорозі не трапилось неприємности.

Як же у тебе? Сьогодні листа від тебе не мав. Мабуть завтра аж два одержу. Моя ясна, ніжна, благоуханна! Яка радість знати, що ти десь там існуєш і що колись я приїду до тебе. Коха моя! Будь здоровенька, бадьора і весела!

[Дописано знизу першої сторінки]:

Голуба, віддай погагодити мою машинку-запалку, бо ця зіпсувалась. Не забудь!

[Дописано знизу другої сторінки]:

3–IV. Ранок. 6 год[ин]. Приїхала Ю[лія] М[иколаївна]. Вже сидить у Є[вгена] Х[арлампійовича]. Я не чув, як вона пройшла до його і підійшов до дверей кабінету. Вона сидить біля його на постелі. І мені зразу уявилась ти, коли приходиш до мене вранці або як сидиш біля мене, коли я лежу. На дворі хмарно-хмарно. Скільки мені тут ще бути? Напиши, Кохо! Як ти собі уявляєш, коли я зможу виїхати, якого числа?

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 52.

№ 16 (108)¹²

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

3-IV-[19]16

Труденький учора мені день випав: страшенно вітряна, хмарна погода, не виспався і розболівся зуб. Уяви собі: один з запльомбованих (не під коронкою) почав боліти. Коли б це в городі, то дурниця. А тут? Їхати в Одесу? Цілий день я сновигав як неприкаяний. Але сьогодні вже тихо, соняшно і зуб ние дуже мало. Сподіваюсь, що він затихне й підожде, поки я приїду в Москву. Як не затихне, що ж робити, поїду в Одесу, зроблю цілу подорож.

Голубо моя, який я радий, що ти була у Пальгунова¹³ і що він нічого не найшов. Дякую тобі дуже-дуже! Хай же тобі за це буде так гарно, як тільки можливо. Дитинко, ти ж не лінуйся, а приймай миш'як. Чи ковтай, чи якось вштрикуй. Хай Рая тобі робить. Я писав тобі, що не приймаю сайодіну. Хай йому біс, від його я почував себе якимсь ідіотом, а мені хочеться тут побути без всяких ліків.

Як же в тебе вияснюється з квартирою? Та треба ж, мабуть, і на дачу поїхати перед переїздом. Чи як? Ну, та ти вже, голубо, сама про все подумаєш? Да? Ти, мабуть, хочеш зробити все так, щоб я й не встрявав. Правда? Я теж на твоєму місці так хотів би, щоб все-все зробити і щоб ти приїхала і застала все в повному ході й порядку. Дитинко, ти хоч попрохай Сьому або Жака допомогти тобі в складанню, перевозці.

А про Раю ви щось думаєте? Шукаєте їй що неб[удь]? Малюнка моя! Ой! Ну, хай тобі буде ясно й бадьоро на душі. Хай у вас буде такий ранок, як оце тут. Діто моя! Обнімаю твої ноги.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 53.

№ 17 (109)¹⁴

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

4-IV-[19]16

Діто моя! Їду завтра рано (о 4-ій вранці) в Одесу, – болить чортів зуб, не дає спокою. Не живу, а тільки слухаю, як ломить голову. От бісів лікар (чи зуб). А така шкода – саме настає погода. Ну, та що робити!

Дуже я радий, що ти, нарешті, маєш лист з університету. Принаймні знаєш уже, що не по дурному будеш готуватися.

Так у вас сніг був 31-го? Здорово. Але, сподіваюсь, що в кінці апріля його не буде?

Куди ж саме поїхав Сьома і чого так несподівано? Мій приклад заразив? Може, він тепер десь в Одесі, і я міг би його побачити завтра, коли б знав?

Неприємно дуже їхати мені з приводу такої глупої справи, та що маєш робити.

Ну, ти це до серця близько не бери, бо, коли дістанеш цього листа, я вже знов похожатиму собі по Перешорах. Завтра напишу тобі з Одеси, виїжжаючи, бо гадаю завтра ж і назад. Лічіння зуба лишу до Москви. Ще днів 20 до побачення! Господи, як ще багато.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 54.

¹² Закрита листівка, адресована: Москва, Палиха Почт. отд. № 6 До востребования В. Р. В.

¹³ Пальгунов – особу не встановлено.

¹⁴ Закрита листівка, адресована: Москва, Палиха, Почт. Отд. № 65 До востребования В. Р. В.

Підготовка текстів і примітки Надії Миронець

Отримано 29.07.2009 р.

м. Київ